

DOMINIKA GRABIEC
INSTYTUT SZTUKI, POLSKA AKADEMIA NAUK

NAJSTARSZY ZAPIS DWÓCH PIEŚNI MARYJNYCH:
CESARZEWNO, KRÓLEWNO NIEBIESKA I O PRZENASŁAWNIEJSZA
PANNO W PÓŻNOŚREDNIOWIECZNYM RĘKOPISIE
DOMINIKAŃSKIM PL-WN 809I III

W jednym z późnośredniowiecznych rękopisów dominikańskich ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie, sekwencjarzu sygn. 809I III¹ (sygnatura dawna: BN akc. 6477²) datowanym na przełom XV i XVI w., na ostatniej karcie za-notowane zostały teksty dwóch polskich pieśni maryjnych (bez notacji muzycznej): *Cesarzewno, królewno niebieska* oraz *O przenasławniejsza panno czysta*³ (fol. 172v, zob. il. 1). Znaczne ubytki papieru nie pozwalają na pełną rekonstrukcję tekstów, a reklamant zamieszczony u dołu strony sugeruje, że brakuje też zapewne kolejnej karty z zapisem ciągu dalszego drugiego utworu.

Rękopis zawiera 172 oryginalne karty papierowe oraz sześć kart ochronnych o wymiarach 32 x 21 cm, w oprawie szesnastowiecznej (po konserwacji i uzupełnieniu ubytków) wykonanej z desek obleczonych w skórę⁴. Jego główną treść stanowi siedemdziesiąt sekwencji *de tempore et de sanctis* (fol. 2r-161r), zapisanych notacją kwadrową na czerwonych czteroliniach, w większości ręką jednego kopisty. Jest to jeden z dwóch najobszerniejszych sekwencjarzy dominikańskich zachowanych w zbiorach polskich, obok trzeciego tomu *Graduału br. Wiktoryna* z 1536 r. (ms. 4 L, Archiwum Polskiej Prowincji oo. Dominikanów w Krakowie)⁵. W repertuarze tym znalazło się

- 1 Skany rękopisu dostępne są na portalu Biblioteki Narodowej, POLONA: <https://polona.pl/item/sequentiarium,MTA5MDgyMjg2/1/#index>, dostęp 7 IX 2022.
- 2 Por.: *Inwentarz rękopisów do połowy XVI wieku w zbiorach Biblioteki Narodowej*, opr. Jerzy Kaliszuk, Sławomir Szyller, Warszawa 2012 (= *Inwentarze Rękopisów Biblioteki Narodowej* 3), s. 147.
- 3 W *Inwentarzu* znalazła się jedynie informacja o obecności pieśni w języku polskim na fol. 172v wpisanych w XVI w., zob.: *ibid.*, s. 146.
- 4 *Ibid.*, s. 146.
- 5 Por.: Jerzy Pikulik, *Indeks sekwencji w polskich rękopisach muzycznych*, Warszawa 1974, s. 167-168.

kilka utworów powstałych prawdopodobnie w kręgu dominikanów śląskich, znanych dziś w Polsce jedynie z omawianego tu rękopisu⁶, a także większa niż w pozostałych sekwencjarzach dominikańskich liczba sekwencji proveniencji śląskiej i niemieckiej, co może wskazywać na śląską proveniencję kodeksu⁷. W dekoracjach liter inicjalnych obecne są niespotykane w innych średniowiecznych rękopisach dominikańskich motywy zoomorficzne (zob. fol. 17v, 150r), a krój pisma i w mniejszym stopniu także neum odróżnia się od pozostałych rękopisów polskich braci kaznodziejów. Na karcie 162v ręką innego kopisty wpisany został śpiew lub początek nieznanego z innych źródeł śpiewu: *Benedicamus in honorem virginis piae Margarete eximiae Domino*, z kolei na kartach 163r–171v kolejny skryptor wpisał *Lamentacje*⁸. W tym przypadku krój neum oraz pisma różni się zdecydowanie od zapisów na wcześniejszych kartach, ale pochodzi prawdopodobnie z podobnego okresu. W rękopisie nie ma żadnych inskrypcji, które mogłyby pomóc w ustaleniu bardziej precyzyjnego datowania oraz proveniencji księgi.

Obie pieśni zanotowane na ostatniej stronie śląskiego sekwencjarza znane są w literaturze przedmiotu jako utwory zachowane w źródłach późniejszych oraz w dziewiętnastowiecznych odpisach sporządzonych na podstawie nieznanymi dziś rękopisów późnośredniowiecznych. Współczesną edycję obu tekstów zawdzięczamy Wiesławowi Wydrze, który odnalazł je w dziewiętnastowiecznych teczkach z materiałami Bolesława Erzepkiego, przechowywanych dziś w Bibliotece Raczyńskich w Poznaniu (sygn. 1276, nr 7, k. 53–54)⁹. Poznański badacz kultury i historii przepisał je z kodeksu, który datował na początek XVI w., nie podając jednak jego dokładnego opisu, który umożliwiłby dziś identyfikację księgi (oba teksty znajdują się w jednej teczce, drugi z nich poprzedza notka „druga pieśń o Pannie M[aryji]”, co sugeruje, że obie pieśni pochodzą z tego samego źródła), z kolei Wiesław Wydra na podstawie cech językowych transliteracji wykonanej przez Erzepkiego datuje teksty na okres około połowy XVI wieku¹⁰. Ponieważ pod tą samą sygnaturą znalazła się również teczka z odpisem tekstu pieśni o św. Annie, *Anna matrona święta*, z notatką „Kobylin Po roku 1505”, Roman Mazurkiewicz w niektórych swoich publikacjach obie pieśni maryjne domyślnie zalicza również do twórczości z kręgu bernardyńskiego¹¹, choć nie ma na to dowodów.

6 Ibid., s. 55, 89, 126–127, 138–139.

7 Śląskie pochodzenie sugerują również autorzy inwentarza rękopisów Biblioteki Narodowej, zob.: J. Kaliszuk, S. Szyller, *Inwentarz rękopisów do połowy XVI w.*, s. 147.

8 Informacja ta nie została odnotowana w inwentarzu rękopisów średniowiecznych Biblioteki Narodowej. Z kolei autor monograficznego artykułu poświęconego sekwencjarzowi wspominał jedynie o obecności *Lamentacji*, pomijając obecność zapisu *Benedicamus* oraz pieśni w języku polskim, zob.: Adam Sutkowski, „Sekwencjarz dominikański Biblioteki Narodowej z początku XVI wieku”, *Muzyka* 5 (1960) nr 4, s. 80–81.

9 Wiesław Wydra, „Trzy staropolskie pieśni religijne z ineditów Bolesława Erzepkiego”, *Studia Polonistyczne* 10 (1982), s. 211–228.

10 Ibid., s. 212, 218–219.

11 Zob. np.: *Przedziwna Matka Stworzyciela swego. Antologia dawnej polskiej poezji maryjnej*, wybór, opr. i wstęp Roman Mazurkiewicz, Warszawa 2008, s. 51, 62; *Teksty o Matce Bożej. Polskie średniowiecze*, wstęp wybór i opr. Roman Mazurkiewicz, Niepokalanów 2000, s. 122, 133–134, 153–154.

Cesarzewno, królowo niebieska, pieśń na czas zarazy, jak wynika z jej treści, znana była badaczom wcześniej m.in. ze źródeł siedemnasto-¹² i osiemnastowiecznych¹³. Jej tekst zapisany w sekwencjarzu z Biblioteki Narodowej jest w pełni zgodny z transliteracją i transkrypcją Erzepkiego, opublikowaną przez Wiesława Wydrę¹⁴:

Cesarzewno, krulewno niebieska,
Wielka światłości anjelska,
Uprosiż nam u Syna swojego
Szczęścia, zdrowia czasu tego.

Dla powietrza morowego
Prosi cię stworzenie Syna twego,
Lud duchowny i tyż świecki,
Oddal od nas ten miecz niebieski.

Pokornie cie my wszyscy prosimy,
Oddal od nas nasze winy,
Którzy my ciebie grzyszni gniewamy,
Twojej pomocy żądamy.

Kryste, przez miłosierdzie twoje,
Racz wejźreć na stworzenie na swoje,
Na ten to lud barzo smutny,
Oddal od nas ten miecz okrutny.

Niechaj będzie już, nasz miły Panie,
Twojej Matki wysłuchanie,
Prośba one[j], która ciebie prosi,
Za nami swe ręce wznosi.

Nie racz nas w tym grzysznych zasmucać,
Racz swoją Matuchnę w tym pocieszyć,
Abysmy się polepszyli,
Ciebie na wiek wiekom chwalili. Amen.

- 12 Pieśń zapisana jest w rękopisie *Cornu copiae* z 1668 r., na fol. 52r, zob.: Tadeusz Maciejewski, *Zasób utworów z ksiąg Archikonfraternii Literackiej w Warszawie, 1668–1829*, Warszawa 1972, s. 128; zob. też: W. Wydra, „Trzy staropolskie pieśni religijne”, s. 212.
- 13 Pieśń wraz z notacją muzyczną, w opracowaniu trzygłosowym, znajduje się w kancjonale staniąteckim E (k. 94v–95r), spisany przez tamtejszego organistę, Kazimierza Boczkowskiego, w l. 1700–07, zob.: Wendelin Świerczek, „Katalog kancjonałów staniąteckich i pieśni”, *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 41 (1980), s. 146–147, 175. Zob. też: <http://staniatki.studiokropka.pl/mbp-omeka/items/show/83>, dostęp: 12.09.2022.
- 14 Zob.: W. Wydra, „Trzy staropolskie pieśni religijne”, s. 221–222 (transliteracja), 225–226 (transkrypcja). Tekst ten został również przedrukowany w: *Teksty o Matce Bożej*, s. 133–134.

Podobnie druga pieśni, zapisana niżej na tej samej stronie, *O przenasławniejsza, przenasławniejsza Panno czysta*, jest w pełni zgodna z przekazem Erzepkiego, opublikowanym w formie transliteracji i transkrypcji przez Wiesława Wydrę, została nawet poprzedzona identyczną notką, w której pojawił się taki sam skrót imienia Maryi: *Druga pieśń o Pannie M[aryji]*¹⁵:

O przenasławniejsza, przenasławniejsza,
Panno czysta, Panno czysta,
O Panno Maryja,
Nad anjoły Boże jesteś wywyszona
Boża Matko [z] zr[z]ądzenia Ducha Świętego,
I na wieki jesteś Panno przeżegnana
Dla płodu twojego przenaślachetniejszego.

Pirwy, niżliś stworzona,
Zawdyś Panno w jego Bostwie była
I w ś[w]iątości jesteś się poczęła;
Tyś błogosławiona, jegdyś ji nosiła,
Przenaświętsza...

Jest to prawdopodobnie początkowy fragment dłuższej pieśni o tym samym tytule, którą w całości opublikował jeszcze w XIX w. Wacław Aleksander Maciejowski, na podstawie innego, nieznanego dziś rękopisu, który badacz ten datował na rok 1493¹⁶. Wersja ta różni się od przekazu z dominikańskiego sekwencjarza i odpisu Erzepkiego szykiem wyrazów w wersach, brakiem powtórzeń niektórych słów, a także obecnością w kilku miejscach odmiennych wyrażen. Zatytułowana jest ona jako *Hymn do Najswiętszj Panny*, a przetłumaczona przez Maciejowskiego na bliższą nowożytnej polszczyźnie wersję, brzmi następująco¹⁷:

O przenasławniejsza panno czysta,
Tyś porodziła pana naszego Jezusa Chrystusa.

15 Zob.: W. Wydra, „Trzy staropolskie pieśni religijne”, s. 222 (transliteracja), 226 (transkrypcja).

16 Wacław Aleksander Maciejowski, *Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian*, t. 2, Petersburg 1839, s. 373, zob.: <https://polona.pl/item/pamietniki-o-dziejach-pismienictwie-i-prawodawstwie-slowian-jako-dodatek-do-historyi,MTkiODklMjE/382/#index>, dostęp 19 IX 2022. Według ustaleń Jerzego Kaliszuka, rękopisem, z którego Maciejowski przepisał tekst, mógł być petersburski kodeks sygn. Lat.Q.ch.I.130 zawierający pieśni w języku polskim, por.: Jerzy Kaliszuk, *Codices deperditi: Średniowieczne rękopisy łacińskie Biblioteki Narodowej utracone w czasie II wojny światowej*, t. 2, cz. 2, *Katalog rękopisów utraconych*, Wrocław 2016, s. 855–856 (nr 811). Za tę informację oraz cenne komentarze dziękuję w tym miejscu autorowi książki, dr. hab. Jerzemu Kaliszukowi, prof. IHN PAN.

17 W.A. Maciejowski: *Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian*, s. 373–375. Tekst przedrukowywany był później przez kilku innych badaczy, a jego wersja z pewnymi zmianami językowymi znalazła się również w antologiach pod redakcją Romana Mazurkiewicza, zob.: *Teksty o Matce Bożej*, s. 153–154; *Przedziwna Matka Stworzyciela swego*, s. 62.

Nad Aniołyś panno powyższona,
 Matką Bożą zarządzona,
 Przez Ducha świętego,
 Na wieki wiecznie błogosławiona,
 Dla plodu twego przenayszlachetniejszego.

Pierwéy niżliś stworzona, tyś iuż w bóstwie była.
 W świętości go nosiła.
 Błogosławionaś, gdyś nosiła,
 Przenayświętsza, gdyś porodziła
 Człowieka, odkupiciela i zbawiciela,
 Obiecanego nam w bóstwie od wieków.

O dziwne zrządzienie Boga wszechmocnego,
 On który iest stworzyciel stworzenia wszelkiego,
 Raczył ciało wziąć z ciebie panno czysta.
 Któregoś bóstwa była pewna
 Tyś sama, gdyś uwierzyła,
 Gdyś porodziła
 Syna twego, pana naszego Jezusa Chrysta.

O Królewno niebieska nad wszystko nayświętsza,
 Od ś. Trójcy iesteś uwielbiona
 Od niebieskiéy rzeszy oświecona,
 Nadziejo zbawienia naszego iedyna, matka miłościwa,
 Matko łaski pełna,
 Proś za nami swego miłego syna.

O anielska pani, panno nad pannami,
 Zorzo wszelkiéy iasności. Racz się modlić za nami,
 Byśmy na tym świecie Bożą łaskę mieli,
 Przy naszéy śmierci ciebie widzieli,
 Widząc cię byli weseli,
 Twoję o panno pomoc mieli,
 A po śmierci wieczną radość odzierzeli.

Pieśń ta stała się w ostatnim czasie przedmiotem szczegółowych badań Jakuba Kubińca, który przeanalizował zachowane w kilku późniejszych źródłach (m.in. w tabulaturze Jana z Lublina (ok. 1537–48)¹⁸ oraz w jednym z kancjonałów stanią-

18 Zob.: *Tabulatura Joannis de Lublin. Repertuar*, t. I, *Utwory liturgiczne i inne religijne*, wyd. Zofia Dobrzańska-Fabiańska, Warszawa 2021, s. 402–407. Zob. też: *Muzyka staropolska. Wybór nie publikowanych utworów z XII–XVIII wieku*, red. Hieronim Feicht, Kraków 1966, s. XII, 97–102, 384; *Tabulatura Jana z Lublina* (wydanie facsimilowe), wyd. Krystyna Wilkowska-Chomińska, Kraków 1964 (= *Monumenta Musicae in Polonia*), s. 264–265, 508–509; *Kolędy chóralne dawne i nowe*, cz. 3, opr. Jan Węcowski, Lublin 2015, s. 24–27; *Najstarsze kompozycje w Polsce XI–XVI wiek*, red. Jan Węcowski, Lublin 2016, s. 81–84.

teckich, datowanym na drugą połowę XVI w.¹⁹) warianty jej tekstu i melodii oraz współczesne edycje²⁰.

Oba utwory wzmiankowane są we współczesnej literaturze poświęconej średniowiecznej pieśni i poezji maryjnej oraz tekstom staropolskim, gdzie znalazły się odniesienia do niewymienionych tutaj edycji i opracowań z XIX oraz pierwszej połowy XX w.²¹, jednak ani w starszych, ani w najnowszych publikacjach, jak *Clavis scriptorum et operum Medii Aevi Poloniae* (Kraków 2019)²², czy wspomniany artykuł autorstwa Jakuba Kubieńca, nie pojawia się żadna wzmianka o dominikańskim sekwencjarzu z Biblioteki Narodowej. Tymczasem jest on prawdopodobnie źródłem zawierającym najstarszy z zachowanych przekazów tekstów obu pieśni, co więcej zaskakująco zgodny z odpisem odnalezionym wteczkach Erzepkiego. Uderzający jest zwłaszcza fakt, że początkowy fragment drugiej pieśni zarówno w sekwencjarzu, jak i w dziewiętnastowiecznej transliteracji ma dokładnie tę samą długość, kończy się w tym samym miejscu i poprzedzony jest identycznie brzmiącą notką. Jest więc właściwie pewne, że poznański badacz przepisał oba utwory właśnie z tego rękopisu, przy czym oderwanie fragmentu ostatniej karty z zapisem pieśni musiało nastąpić w późniejszym okresie, skoro wówczas jeszcze możliwe było odczytanie tekstów w całości.

W zachowanych dominikańskich rękopisach liturgicznych do końca XVI w. z reguły nie pojawiają się zapisy pieśni polskojęzycznych. Jednym z wyjątków jest szesnastowieczny procesjonał, prawdopodobnie proveniencji lwowskiej, przechowywany dziś w Archiwum Polskiej Prowincji oo. Dominikanów w Krakowie, sygn. 74 L, gdzie na marginesie tekstu wielkanocnego hymnu *Salve festa dies* (p. 4) zanotowano incipity tekstów kilku pieśni wielkanocnych, m.in. *Przez Twe święte Zmartwychwstanie* oraz *Chrystus Zmartwychwstan jest*, śpiewanych naprzemiennie z łacińskimi zwrotkami.

Zapis dwóch pieśni maryjnych w języku polskim w dominikańskim sekwencjarzu z Biblioteki Narodowej jest więc nie tylko najstarszym zachowanym przekazem tekstów obu utworów, ale także jednym z nielicznych przykładów obecności polsko-

19 Tekst pięciozwrotkowej pieśni znajduje się w kancjonale A, datowanym na 1596 r., zob.: W. Świerczek, „Katalog kancjonałów staniąteckich”, s. 135, 139, 177.

20 Por.: Jakub Kubieniec, „Uwagi o melodii, formie i dziejach staropolskiej pieśni *O przenasławniejsza Panno*”, *Muzyka* 67 (2022) nr 3, s. 33–51.

21 Zob. np.: R. Mazurkiewicz, *Polskie średniowieczne pieśni maryjne*, s. 21–22, 31–32, 40–42, 58, 67; Jerzy Pikulik, „Polska pieśń religijna w XV w.”, *Analecta Cracoviensia* 16 (1984), s. 90–91; Aleksandra Jakóbczyk-Gola, „Dialog rytów chrześcijaństwa. Między Bogurodzicą a Matką Boską. *Akatyst ku czci Bogurodzicy* wobec pieśni *O przenasławniejsza Panno czysta...*”, *Tekstualia* 5 (2008) nr 1 (12), s. 151–164; Magdalena Jurecka-Klimek, „Formy czasownika i ich funkcja stylistyczna w średniowiecznych pieśniach maryjnych”, *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Seria: Filologia Polska – Językoznawstwo* 3 (1996), s. 78.

22 *Clavis scriptorum et operum Medii Aevi Poloniae*, t. I, opr. Jerzy Kaliszuk, Aneta Pieniądz, Piotr Węcowski, Krzysztof Skwierczyński, Kraków 2019, s. 106 i 669.

BIBLIOGRAFIA

- Bobowski, Mikołaj. „Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku”. *Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Filologiczny* 19 (1893): 1–475.
- Clavis scriptorum et operum Medii Aevi Poloniae*, opr. Jerzy Kaliszuk, Aneta Pieniądz, Piotr Węcowski, Krzysztof Skwierczyński. Kraków: Homini, 2019.
- Inwentarz rękopisów do połowy XVI wieku w zbiorach Biblioteki Narodowej*, opr. Jerzy Kaliszuk, Sławomir Szyller. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2012 (= Inwentarze Rękopisów Biblioteki Narodowej 3).
- Jakóbczyk-Gola, Aleksandra. „Dialog rytów chrześcijaństwa. Między Bogurodzicą a Matką Boską. Akatyst ku czci Bogurodzicy wobec pieśni *O przenasławniejsza Panno czysta...*”. *Tekstualia* 12, nr 1 (2008): 151–164.
- Jurecka-Klimek, Magdalena. „Formy czasownika i ich funkcja stylistyczna w średniowiecznych pieśniach maryjnych”. *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Seria: Filologia Polska – Językoznawstwo* 3 (1996): 73–85.
- Kaliszuk, Jerzy. *Codices deperditi: średniowieczne rękopisy łacińskie Biblioteki Narodowej utracone w czasie II wojny światowej*. T. 2, *Katalog rękopisów utraconych*. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii, Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego, 2016 (= Dziedzictwo Kulturowe po Skasowanych Klasztorach 8/2, 2).
- Kolędy chóralne dawne i nowe*, opr. Jan Węcowski. Lublin: Polihymnia, 2015.
- Kubieniec, Jakub. „Uwagi o melodii, formie i dziejach staropolskiej pieśni *O przenasławniejsza Panno*”. *Muzyka* 67, nr 3 (2022): 33–51.
- Maciejewski, Tadeusz. *Zasób utworów z ksiąg Archikonfraternii Literackiej w Warszawie, 1668–1829*. Warszawa: PAX, 1972 (= *Silva Medii et Recentioris Aevi*).
- Maciejowski, Waclaw Aleksander. *Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian*, t. 2. Petersburg–Lipsk: Księgarnia Eggersa i Hinrichsa, 1839.
- Mazurkiewicz, Roman. *Polskie średniowieczne pieśni maryjne. Studia filologiczne*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2002.
- Muzyka Staropolska. Wybór nie publikowanych utworów z XII–XVIII wieku*, red. Hieronim Feicht. Kraków: PWM, 1966.
- Najstarsze kompozycje w Polsce XI–XVI wiek*, koncepcja i opr. Jan Węcowski. Lublin: Polihymnia, 2016.
- Pikulik, Jerzy. *Indeks sekwencji w polskich rękopisach muzycznych*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1974.
- Pikulik, Jerzy. „Polska pieśń religijna w XV w.”. *Analecta Cracoviensia* 16 (1984): 79–94.
- Przedziwna Matka Stworzyciela swego. Antologia dawnej polskiej poezji maryjnej*, wybór, opr. i wstęp Roman Mazurkiewicz. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów MIC: 2008.
- Sutkowski, Adam. „Sekwencjarz dominikański Biblioteki Narodowej z początku XVI wieku”. *Muzyka* 5, nr 4 (1960): 80–96.
- Świerczek, Wendelin. „Katalog kancjonałów staniąteckich i pieśni”. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 41 (1980): 128–189.
- Tabulatura Jana z Lublina* (wydanie facsimilowe), wyd. Krystyna Wilkowska-Chomińska. Kraków: PWM, 1964 (= *Monumenta Musicae in Polonia B I*, t. 1).
- Tabulatura Joannis de Lublin. Repertuar*, wyd. Zofia Dobrzańska-Fabiańska. T. 1, *Utworky liturgiczne i inne religijne*. Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2021.
- Teksty o Matce Bożej. Polskie średniowiecze*, wstęp, wybór i opr. Roman Mazurkiewicz. Niepokalanów: Wydaw. Ojców Franciszkanów, 2000.

Wydra, Wiesław. „Trzy staropolskie pieśni religijne z ineditów Bolesława Erzepkiego”. *Studia Polonistyczne* 10 (1982): 211–228.

THE EARLIEST RECORD OF TWO MARIAN SONGS: *CESARZEWNO, KRÓLEWNO NIEBIESKA*
AND *O PRZENASŁAWNIEJSZA PANNO CZYSTA* FOUND IN A LATE MEDIEVAL DOMINICAN
MANUSCRIPT, PL-WN 809I III

Despite long tradition of research on Polish medieval songs, sources that were either unknown or went unmentioned in the literature of the subject are still being unearthed. One such a source is the Dominican sequentiary from the National Library of Poland (shelf mark 809I III, formerly BN akc. 6477), dated to the late 15th/early 16th centuries, most likely of Silesian provenance. The last page of this manuscript (fol. 172v) contains texts of two Polish Marian songs: *Cesarzewno, królowo niebieska* (Emperor's Daughter, Heavenly Princess) and *O przenasławniejsza panno czysta* (O Most Famous and Pure Virgin). Previously these two songs were only known from a 19th-century copy by Bolesław Erzepki, while a longer version of the latter, copied by Wacław Aleksander Maciejowski, was also published in 19th-century Petersburg. Musical settings of these songs have been found in 16th-, 17th-, and early 18th-century sources such as the Tablature of Joannes of Lublin, Benedictine Nuns' Cantionals from Staniątki, and one of the musical volumes of Warsaw's Literary Confraternity, which testifies to the considerable popularity of these compositions.

Though these songs have frequently been mentioned in writings dedicated to Polish medieval poetry and the Marian song repertoire, none of the authors to date has noted what seems to be the oldest handwritten record of these songs' texts, contained in the sequentiary from the National Library. The versions recorded in that source bear striking resemblance to Erzepki's transliteration and transcription, which suggests that he copied them from this particular manuscript.

Translated by Tomasz Zymer

Słowa kluczowe / keywords: rękopisy średniowieczne / medieval manuscripts, rękopisy dominikańskie / Dominican manuscripts, pieśni maryjne / Marian songs, poezja staropolska / Old Polish poetry, Bolesław Erzepki, tablatura Jana z Lublina / Tablature of Joannes of Lublin

Dr Dominika Grabiec, muzykolożka i italianistka, adiunkt w Instytucie Sztuki PAN, członek zespołu Katalogu Źródeł Muzycznych oraz IMS Study Group on Musical Iconography. Jest autorką monografii pt. *Instrumenty muzyczne w scenach Męki Pańskiej w malarstwie Italii od połowy XIII do połowy XV wieku*, kilkunastu artykułów naukowych poświęconych późnośredniowiecznym i potrydenckim źródłom liturgiczno-muzycznym, a także ikonografii muzycznej. Obecnie prowadzi badania nad dominikańskimi rękopisami chorałowymi.
dominika.grabiec@ispan.pl
